

МИРОТВОРЧА МІСІЯ ООН НА ДОНБАСІ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

І. І. Зельманович

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
тел. +38 (068) 05-15-042; e-mail: ivanzel@i.ua*

У статті аналізуються особливості діяльності Організації Об'єднаних Націй, а також розглядається питання про можливе введення на окуповану Росією територію Донбасу міжнародної миротворчої місії ООН. Аналізуються всі плюси, а також ризики з якими може зіткнутись Україна при розгляді даного питання. Особливу увагу в статті приділено темі, що стосується мандату та чисельного складу місії. Зазначається, що українська держава повинна докласти максимум зусиль для того, щоб міжнародний миротворчий контингент став однією з ефективних ланок, що сприятиме відновленню суверенітету та територіальної цілісності України.

Ключові слова: *миротворча місія, миротворчість, контингент ООН, Організація Об'єднаних Націй, НАТО, РФ, конфлікт, збройний конфлікт, вирішення міжнародних конфліктів, підтримання міжнародного миру та безпеки.*

Протягом двох останніх десятиріч спостерігається низка кардинальних перетворень у суспільно-політичному житті багатьох країн світу. Разом з тим, на фоні розрядки глобальної напруженості відбувається сплеск насильства і нестабільності на локально-регіональному рівні. Ті серйозні загрози безпеці, з якими людство зіштовхується сьогодні й буде зіштовхуватись в майбутньому, далеко не зводиться до агресивних війн між державами. Вони містять у собі суперечності й насильство усередині держав, поширення й можливості застосування ядерної, радіологічної, хімічної й біологічної зброї, тероризм і транснаціональну організовану злочинність, інфекційні хвороби, погіршення стану навколишнього середовища. До того ж непередбачувана ланцюгова реакція, викликана швидким розвитком інформативних і телекомунікаційних технологій та рухом капіталу, дестабілізує одні країни й спричиняє кризу інших. Ці та інші загрози походять від недержавних суб'єктів, а також від окремих держав, зачіпають людей та безпеку держави. Сьогоднішні загрози перетинають національні кордони, є взаємозалежними й повинні усуватися на глобальному, регіональному, а також національному рівнях. Жодна держава, якою б сильною вона не була, не може са-

можливо відгородити себе від сучасних загроз. У таких умовах виникає необхідність у розширенні та зміцненні міжнародної миротворчої діяльності, об'єднанні зусиль миролюбних країн в попередженні та припиненні воєнних конфліктів [7, с. 9].

Основним центром врегулювання конфліктів і підтримання міжнародного порядку нині є Організація Об'єднаних Націй. Саме вона розробляє оптимальні варіанти способів збереження, відновлення і зміцнення миру. Її зусилля реалізуються в таких основних напрямках: превентивна дипломатія, миротворчість, підтримання миру. Кожен з них має свої особливості і відповідає певному етапу зусиль, спрямованих на збереження, відновлення чи зміцнення миру. Миротворчість, зокрема, – це дії, спрямовані на досягнення сторонами конфлікту угоди з використанням переважно мирних засобів, передбачених статуту ООН (обстеження, посередництво, примирення, арбітраж тощо) [9, с. 152].

Колишній Генеральний Секретар ООН Бутрос Бутрос Галі основними цілями у питаннях підтримання і встановлення миру визначив:

1. Намагатися на найбільш ранній стадії виявити ситуації, що можуть перерости у конфлікт, і використовуючи дипломатичні засоби, ліквідувати джерела таких ситуацій;

2. При виникненні конфлікту залучати усі миротворчі зусилля, спрямовані на його вирішення;

3. В межах зусиль по підтриманню миру зробити все для дотримання миру і сприяти виконанню домовленостей, досягнутих за допомогою процедури примирення;

4. Бути готовими сприяти побудові миру в різних його аспектах: відновлення інститутів і інфраструктури країн, виснажених конфліктом чи громадянською війною, встановлення мирних взаємовигідних відносин між націями, які раніше воювали одна з одною;

5. Застосовувати заходи проти глибинних причин конфліктів: економічної безвиході, соціальної несправедливості і політичних утисків [5, с. 47].

Загалом, якщо розглядати нормативно-правову базу, яка лежить в основі функціонування ООН, то слід зазначити, що сьогодні окреслились чіткі механізми, які використовуються для забезпечення та підтримання міжнародного миру та безпеки, а саме:

1. превентивна дипломатія;

2. підтримання миру;

3. зміцнення миру;

4. примус до миру.

Превентивна дипломатія – це дії щодо запобігання суперечки, їх переростанню у конфлікти і локалізації конфліктів у разі їх виникнення. Вона виражена в діяльності, що має різні форми. Метою здійснення превентивної дипломатії є забезпечення добробуту, справедливості і

безпеки на міжнародному та внутрішньому рівнях для попередження збройних конфліктів [2, с. 70].

Відтак, у доповіді Генерального секретаря Пан Гі Муна «Превентивна дипломатія: досягнення результатів» 2011 р. особливо вказується на те, що ефективність і дієвість цього механізму проявляється саме в ранньому реагуванні. Потрібно забезпечити тісний зв'язок між попередженням і реагуванням. Адже нерідко, на перший погляд, нібито незначні, однак своєчасно зроблені кроки (наприклад, заяви РБ ООН про стурбованість ситуацією, демарш або протести Генерального секретаря ООН) можуть мати більш відчутні наслідки для припинення ескалації конфлікту, ніж масштабні операції, здійсненні на пізніших стадіях його розвитку [6, с. 22].

У міжнародному лексиконі усталились два поняття, два визначення дій ООН щодо врегулювання конфліктів: «peacekeeping» і «peacemaking» «підтримання миру» і «зміцнення миру». Іноді ці поняття вживаються без необхідного врахування сутності миротворчої діяльності ООН. Деякі автори ототожнюють чи змішують ці поняття. Однак підтримання миру – це дії, пов'язані з розгортанням у районі конфлікту груп спостерігачів, військових контингентів і/або поліцейського, а часто й цивільного персоналу ООН з метою сприяння дотриманню досягнутих домовленостей про припинення вогню. Зміцнення миру включає дипломатичні зусилля, пов'язані з організацією посередництва і/чи переговорів між сторонами конфлікту, спрямовані на досягнення мирної домовленості. Головна мета підтримання миру – припинити кровопролиття, роз'єднати конфліктуєчі сторони. Цей механізм спрямований на остаточне врегулювання конфлікту політичними методами, шляхом переговорів та укладання відповідних угод. Примус до миру – військові операції чи погроза їх застосування з метою змусити воюючі сторони до миру чи стримувати їх [2, с. 70].

Потрібно також відмітити, що до миротворчих місій та операцій, які відбуваються під егідою ООН активно долучаються також і регіональні організації.

За даними дослідницького Центру міжнародного співробітництва (університет Нью-Йорка) у 2007 р. «блакитні шоломи» склали основу усіх миротворчих операцій у світі і склали до 48% усіх подібних сил, на другому місці за цим показником знаходиться НАТО – 38%. С. Ба та Б. Джонс, автори дослідження «Миротворчі Партнерства. Уроки та завдання координації у гібридних заходах (Peace Operations Partnerships. Lessons and Issues from Coordination to Hybrid Arrangements)», запропонували таку класифікацію миротворчих операцій за участю ООН та регіональних організацій:

- «змінні операції» – миротворці однієї організації замінюють миротворців іншої. Наприклад, у Східному Тиморі від початку були введені міжнародні сили, основу яких склали австралійці, а згодом їх замінили

сили ООН. У Ліберії спочатку миротворчі функції виконувались представниками ЕКОВАС, а згодом операцію перебрала на себе ООН. Так само, на Балканському півострові поступово замінювались контингенти НАТО, ООН і ЄС;

- «паралельні операції» – різні структури діють одночасно на одній і тій самій території, а їх дії не узгоджуються, наприклад у Кот-д'Івуарі (ООН та Франція), Конго (ЄС і ООН), Косово (ООН і НАТО), Афганістані (НАТО, ООН та США);

- «інтегровані операції» – на сьогодні найрідша форма, коли різні миротворці мають спільне командування. Наприклад, спільна операція ООН і Африканського Союзу у Дарфурі [4, с. 121].

Проте, сьогодні слід зазначити і те, що в контексті діяльності різного роду миротворчих місії дедалі частіше виникають питання стосовно ефективності таких операцій, та їх здатності врегульовувати та вирішувати збройні конфлікти. І для цього, на наш погляд, є конкретні підстави.

Високопосадовці ООН Л. Брахімі та С. Ахмед підготували серію аналітичних доповідей про діяльність миротворців. У одному з них вони визначили проблеми, здатні загубити будь-яку з миротворчих операцій. Зокрема, невігластво (незнання місцевих умов, політичної та етнічної ситуації), грубість (прийняття рішень на основі власної думки або позиції однієї зі сторін, небажання враховувати нюанси ситуації), пристрасність (надання підтримки одній з конфліктуючих сторін), безсилля (нездатність виступити у ролі безпристрасного та конструктивного посередника), поспішність (прагнення вирішити короткострокові завдання, не беручи до уваги довгострокові наслідки та стратегічні цілі), відсутність гнучкості (нездатність реагувати і адаптуватись до змін), «ложні обіцянки» (нездатність переконати ворогуючі сторони у необхідності компромісів, спроби укласти заздалегідь не виконувані угоди). Інший дослідник – Д. Ріфф – підкреслює, що миротворчі операції у сучасному світі справа доволі ризикована, оскільки часто навіть найкращі устремління призводять до трагедій. Причина, на його думку, полягає у тому, що миротворці свідомо чи несвідомо підтримують одну із ворогуючих сторін або «стають іграшкою» в руках держав, що обстоюють власні інтереси у зоні конфлікту [4, с. 119].

В цьому контексті яскравим підтвердженням даних тез є миротворчі операції, які здійснювались під егідою ЄС (військова операція ЄС у колишній Югославській Республіці Македонія, місія ЄС по наданню допомоги у забезпеченні верховенства закону в Грузії, військові операції ЄС у Демократичній Республіці Конго та багатьох інших).

Так, всі ці перераховані операції виявили такі проблеми:

- недостатнє застосування потужностей ЄС по так званому структурному запобіганню (довгостроковій політиці по стабілізації та усуненню конфліктних ситуацій). ЄС не здатен діяти самостійно у вирішенні

вже прогресуючих конфліктів, але він володіє інструментом довгострокової політики стабілізації;

- недостатнє застосування військових ноу-хау для запобігання конфліктам;

- неузгоджені політичні підходи країн-членів;

- відсутність розуміння та прийняття політики запобігання конфліктам в країнах-членах (найменшою є підтримка країн Південної Європи).

Крім того, поки що Євросоюзу важко досягти єдності управління під час реагування на ту чи іншу кризову ситуацію. В якості прикладу можна навести діяльність Поліцейської місії ЄС у Македонії. Координація між інститутами ЄС ускладнювалась конкуренцією між місіями ЄС – Делегацією Європейської комісії і Європейським агентством з реконструкції. Країни-члени мають значні розбіжності в системах військового управління та контролю, ступені підготовки до військової взаємодії на оперативному рівні, морському та повітряному військовому транспортуванні. Однією з головних вад є також слабкість засобів військової розвідки. Беручи до уваги обмежені бюджетні можливості країн-членів ЄС, усунення цих проблем буде важко досягти. Таким чином, за останні роки ЄС зробив лише декілька кроків по розробці механізмів врегулювання конфліктів, багато залишається ще тільки на папері [1, с. 24].

Звідси на наш погляд напрошується цілком логічне запитання – чи здатні взагалі миротворчі сили ООН посприяти ситуації щодо врегулювання російсько-українського конфлікту?

Ідея про введення миротворчого контингенту на окуповану Росією частину Донбасу почала обговорюватися ще з початку 2015 року.

Про неї постійно нагадують громадянам України керівники владних структур, її озвучують учасники ледь не всіх міжнародних форумів, деталі її реалізації обговорюють між собою глави держав, включно з Росією, та їхні повноважні представники. Не відстає й експертне середовище, яке жваво дискутує про пов'язані з цією темою сюжети. Політики вже називають і чисельність майбутніх миротворчих сил – від 20 до 30 тисяч, іноді з розбивкою на категорії – мовляв, потрібні 20 тисяч військовиків, 5 тисяч поліцейських, 5 тисяч персоналу забезпечення. На загал, складається враження, що більшість політиків й експертів вважає введення міжнародних миротворчих сил на окуповану територію Донбасу ледь не панацеєю, яка приведе до встановлення в регіоні миру та його наступної інтеграції до України. Але чи так усе просто? І чи не стане миротворча місія на Донбасі не засобом руху до миру, а інструментом продовження дезінтеграції держави Україна? [3]

Тож спробуємо окреслити основні проблеми та ризики з якими може зіткнутись Україна при розгортанні миротворчої місії ООН на Донбасі.

Перше на що слід звернути увагу так це на те, що для реалізації будь-якої миротворчої місії під егідою ООН, потрібне одностайне рі-

шення Радбезу ООН, який затверджує мандат місії. Проблема полягає в тому, що до складу Ради Безпеки ООН на постійній основі входить РФ, яка володіє правом вето, що фактично дозволяє їй відкидати проекти будь-яких змістовних резолюцій ООН, незалежно від рівня підтримки якою користується цей проект. Таким чином, ми повинні розуміти, що РФ блокуватиме будь-яку резолюцію, що стосується введення миротворчого контингенту на окуповану нею ж територію Донбасу, якщо це буде йти в розріз з її інтересами. Росія заінтересована у вирішенні конфлікту на Донбасі тільки на своїх неприйнятних для України умовах, і миротворчі сили їй якщо і потрібні, то тільки для реалізації своїх геостратегічних і геополітичних інтересів. Як доказ цього, є постійні провокації та маніпулювання темою миротворців з боку найвищого керівництва ворожої нам держави.

Наступне на чому слід наголосити, підходячи до розгляду даного питання, так це на мандат яким володітиме місії, її склад та чисельність. Для прикладу візьмемо Балканський досвід, де миротворчі сили, на наш погляд, відіграли ключову роль у врегулюванні збройних конфліктів під час Югославських війн.

Однією з арен збройного протистояння стала територія Боснії і Герцеговини. Після укладення Дейтонських угод 1995 року, які відкрили шлях до замирення у цій державі, там були розміщені стабілізаційні сили НАТО (IFOR, потім SFOR) із 60 тисяч «багнетів», половину яких становили американці. Мандат стабілізаційні сили мали якнайширший, вони були добре забезпечені сучасним озброєнням та технікою, а на додачу прикриті з повітря авіацією. Територія Боснії і Герцеговини сумірна за площею та населенням з «ОРДЛО», чисельність збройних формувань учасників протистояння була більшою, натомість важкої зброї вони мали менше, ніж зараз мають угруповання «ДНР» і «ЛНР». Іншою ареною жорстокого збройного протистояння в регіоні стало Косово. Його населення та територія приблизно вдвічі менші за «ОРДЛО». Для припинення бойових дій до Косова у червні 1999 року було введено близько 50 тисяч військовиків KFOR («місії Косово»), також оснащених усіма видами важкої зброї. Вони мали не лише забезпечувати мир між албанцями та сербами Косова, а й контролювати кордони з Сербією й Албанією [3].

Таким чином бачимо, що в обох випадках миротворчі сили були значно чисельніші та набагато потужніші за озброєнням, порівняно з тим, які планують відправити на Донбас. І тут виникає наступне питання – чи готовий сам Захід застосувати більш рішучі дії по відношенню до тієї політики, яку сьогодні здійснює путінський режим, аналогічно тим кроками, які були задіяні, для повалення злочинного режиму Слободана Мілошовича? І відповідь скоріше ні ніж так, захід достатньо мляво та нерішуче реагує на всі ті виклики та загрози, які сьогодні йдуть з боку Росії.

І, останнє, на що слід звернути свою увагу, так це власне на позицію української сторони.

За словами голови комітету Верховної Ради з закордонних справ Ганни Гопко, українська влада насамперед має чітко визначитися, що вона хоче від миротворців, і затвердити своєрідний документ, «у якому має бути прописаний дозвіл на розгортання місії, де мають бути обговорені своєрідні червоні лінії». Для цього фракціям потрібно об'єднатися та дійти згоди з ключових питань. «Після ухвалення закону про деокупацію важливо, щоб українські дипломати виходили з таких нових понять як «російська окупаційна влада», «тимчасово окуповані території» тощо. Наші послы повинні чітко оперувати визначеннями, які є у законі, під час обговорення мандату миротворців ООН» [8] – підкреслила вона.

Таким, чином підсумовуючи потрібно зазначити наступне – Україна повинна розглядати миротворчу місію на Донбасі виключно як один з багатьох елементів реалізація якого дозволить відновити суверенітет та територіальну цілісність нашої держави. Загалом потрібно надзвичайно обережно підходити до розгляду даного питання. Адже в світовій практиці є чимало прикладів неефективного використання миротворчих контингентів, які не тільки не сприяли вирішенню збройних конфліктів, але й навпаки переводили їх в стадію затяжного, «замороженого протистояння». Судячи з цього, Україна повинна розглядати ідею з введенням миротворчих сил на окуповану частину Донбасу тільки на своїх, вигідних Києву умовах. А вони вочевидь є наступними: для успішної реалізації даної місії вкрай важливо, щоб до її складу було включено не менше 40-50 тисяч осіб особового складу, які повинні бути розміщені на всій окупованій частині Донбасу, включаючи непідконтрольну Києву частину українсько-російського кордону. Крім того, вони повинні бути достатньо оснащені, для ефективного виконання завдань та функцій, які на них покладаються. Що стосується складу місії, то вона повинна визначатися ООН, але до її складу не може входити РФ, а також країни з якими вона має військові договори. В іншому випадку, ми можемо отримати ризик перетворення миротворчих сил в інструмент легалізації фейкових республік в очах світового співтовариства та їх входження в правове поле України.

Література

1. Божко С. Миротворчі операції ЄС / С. Божко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: збірник наукових праць. – К., 2008. – Вип. 82, Ч. 1. – С. 20-25.
2. Гелетій М. Механізми миротворчої діяльності ООН та проблема її реформування / М. Гелетій // Вісник Львівського університету: збірник наукових праць. Серія: міжнародні відносини. – Львів, 2007. – Вип. 21. – С. 68-73.

3. Грабовський С. Миротворці на Донбасі: панацея чи катастрофа? [Електронний ресурс] / С. Грабовський. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29075299.html> (дата звернення 27.03.2018).
4. Ковтун О. Миротворча діяльність ООН у XXI столітті / О. Ковтун // Актуальні проблеми міжнародних відносин: збірник наукових праць. – К., 2011. – Вип. 96, Ч. 1. – С. 118-122.
5. Мацяк М. Механізми встановлення та підтримання миру в діяльності Організації Об'єднаних Націй / М. Мацяк, С. Федина // Вісник Львівського університету: збірник наукових праць. Серія: міжнародні відносини. – Львів, 2008. – Вип. 25. – С. 47-53.
6. Мельник С. Превентивна дипломатія: міф чи реальність? / С. Мельник // Зовнішні справи. – 2013. – № 4. – С. 22-25.
7. Радецький В. Міжнародна миротворча діяльність під егідою міжнародних організацій / В. Радецький // Університет. – 2008. – № 5. – С. 9-16.
8. Сокирчук Н. Миротворці на Донбасі: місія здійсненна? [Електронний ресурс] / Н. Сокирчук // Главком. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/publications/mirotvorci-na-donbasi-misiya-zdiysnenna-473553.html> (дата звернення 27.03.2018).
9. Шібель В. Миротворчий процес: методологічні аспекти дослідження / В. Шібель // Політичний менеджмент. – 2009. – № 6. – С. 149-156.
*Стаття надійшла до редакційної колегії 25. 04. 2018 р.
Рекомендовано до друку д. політ. н., професором Климончуком В. Й.,
д. політ. н., професором Романюком А. С. (Львів)*

UNO PEACE-SUPPORT MISSION IN DONBAS: MYTH OR REALITY?

I. I. Zelmanovych

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
Ivano-Frankivsk, Shevchenka str., 57;
tel. +38 (068) 051 50 42; e-mail: ivanzel@i.ua*

The article analyses the peculiarities of the activities of the United Nations, as well as the question of the possible international peacekeeping effort of the UNO in occupied Donbas. All the advantages, as well as risks that Ukraine may encounter when considering this issue have been analysed. The article focuses on the mandate and the numerical strength of the mission. It is noted that the Ukrainian state should make every effort to ensure that the international peacekeeping contingent becomes one of the effective parts that will contribute to the restoration of Ukraine's sovereignty and territorial integrity.

Key words: *peacekeeping effort, peacekeeping, the contingent of the UNO, the UNO, NATO, the Russian Federation, conflict, armed conflict, solutions to international conflicts, maintenance of international peace and security.*